TEKST:
MAGNE
RAUNDALEN
ILLUSTRASJONER:
ELEVER I
KLASSE 2B VED
SMESTAD SKOLE
I OSLO

Mobbingens mysterium

Mobbing har alltid eksistert. Men det er først i de senere år man har satt navn på fenomenet.

Hvorfor er det alltid de svakeste som blir mobbet? Hvorfor alltid den som går stillest i dørene?

Hvorfor er det slik at mobberen velger den svakeste, eller den som for tiden er lengst nede, når han eller hun skal finne seg et passende offer?

Jeg har valgt å kalle dette for «mobbingens mysterium», fordi jeg tror at forståelsen av mobbingens egentlige dynamikk skjuler seg her.

Hvorfor velger ikke store og hensynsløse Martin klassens nestleder Jens og forsøker seg på ham, som ville være en utfordring? Hvorfor tar han i stedet Olav, som er redd av seg, har lett for å gråte og dessuten er hjerteopererert som barn?

Hvorfor velger ikke den voksne mobberen den litt viktige og oppkjeftige lagerlederen, som han har like under seg, i stedet for å ta ham som alltid har vært stakkarslig. Og som nå omtrent sørger seg til døde efterat sønnen ble drept i en trafikkulykke?

Det er min påstand at det må være maksimal avstand mellom offer og utøver for at det fanger mobberen, gir ham nok glede og provoserer ham tilstrekkelig. Jeg har dermed antydet tre motivkilder i mobberen: Han blir fanget av en uimotståelig trang til å ta den svake, han finner en sterk glede ved å gjøre det, og han føler seg så forurettet av offerets væremåte at selve provokasjonen rettferdiggjør handlingen som følger.

Det som fanger mobberen er at svakheten hos offeret treffer det jag hvor hans egen litenhet og angst befinner seg. Hans personlighetsstruktur nekter ham å ha direkte kontakt med denne delen av seg selv. Mobbingen gir ham forsikring mot dette. Mobberen opplever sterk glede fordi hans selvfølelse stiger omvendt proporsjonalt med offerets. Når man har studert psykodynamikken hos voldtektsforbrytere, har man avdekket at behovet for absolutt makt over en annen person er en sterkere drivkraft enn det seksuelle element i handlingen.

Mobberen er lite sensitiv på alle kanter, derfor er det kun den største mulige forskjell til den undertrykede som gir full glede. Når mobberen blir provosert til sine handlinger, er det fordi han klart oppfatter at offeret nettopp har fått den barndommen han selv mistet. Det er mer enn synlig i offerets væremåte at han eller hun har opplevd nærhet, ømhet og voksen verdsettelse gjennom sin oppvekst. Ved å nedverdige den andre får han ikke bare hevn, men han får vist at han er den som har fått de verdifulle egenskapene. Det er farlig å være slik som offeret.

Slik blir mobberen farlig. Han er drevet av ubevisste krefter som fremfor alt må benekte svakhet. Han kan bli avhengig av gleden over egen storhet ved å oppleve andres ynkelighet. I tillegg har han et brennende hevnmotiv. Dersom han er et misfornøyd menneske med svake bremser, er psykopaten like om hjørnet.

Alfred er henvist til psykolog av skolelegen grunnet hodepine og maveplager. Han er elleve år, liten og tynn. Snakker forsiktig, nesten hviskende, kan virke litt redd av seg, ser ned. Han får tårer i øynene når jeg spør ham om han blir mobbet og om hva det er de gjør, helt konkret, med ham på skolen og på veien.

— De jager meg under dusjen med klærne på. Når det er noen som skal straffes for noe, er det en som peker ut meg og de setter i gang. Alle ler. De stenger meg inne på toalettet også. Jeg må stå i en krok. De fyller vottene med ane og piner dem på meg og truer meg til å gå med dem hele veien hjem.

— Er alle med på dette?

— Nei, det er én spesiell som starter det hele. Ingen gjør noe for å hjelpe meg. Av og til hjelper de ham. Det vil si, de utfører det han sier de skal gjøre med meg, de våger ikke annet enn å adlyde.

— Han som gjør dette, da, hvordan er han?

— Han er stor og sterk og så tar han aldri hensyn. Alle må bøye seg for ham. Jeg tror ikke han kjenner det inni seg når han piner eller sårer andre. Jeg tror han er psykopat!

Hvem er disse to guttene — plageren og hans offer?

Alfred er enebarn. Han var sterkt ønsket, og foreldrene hadde ventet på ham i over ti år. De er med andre ord litt eldre enn gjennomsnittsforeldrene til 11-åringer. De har alltid lest for Alfred. Ofte gått turer med ham. Gitt ham grei forklaring på alt. Han er blitt beskyttet mot sterke opplevelser. De har slått av TV i tide og krangliet efterat han har lagt seg. De har lett ham gi av lommepengene sine til fattige barn og vært meget stolt av ham når han har organisert basarer for Redd Barna. De har trøstet ham på sengekanten når han har grått over at det fortsatt er barn som sulter efterat han har sendt sine penger.

Adolf har gått for lut og kaldt vann. Ingen hadde tid på sengekanten, og når han gråt, fikk han beskjed om ikke å være så dum neste gang, dessuten må slutte å grine øyeblikkelig. Var han ikke gutt?

Når moren hans gråt, fikk hun også beskjed om å slutte, ellers skulle hun få en omgang til. Det hendte hun fikk en allikevel, selv om hun sluttet.

Vi kan idag trekke opp en videre teoretisk ramme for en utvidet forståelse av såvel mobberens adferd som dens positive motpol, nemlig hjelpsomhet, innlevelse og godhet. Denne nye forskningen angående våre kjære barn har fått mange navn: Noen har kalt det studiet av altruisme, andre forskning i utvikling av hjelpeadferd, atter andre har kalt det undersøkelser av innlevelsesevnen. Den hovedbetegnelsen som er blitt stående, er empati, det vil si evnen til innlevelse og prososial adferd, det aktive resultat av innlevelsen.

Dersom man tok utgangspunkt i de to store, nemlig Freud og Piaget, skulle såvel overjeget (samvittigheten) som evnen til å sette seg inn i en annens posisjon først utvikle seg omkring skolealder. Den nyere forskning vi her kan gjennomgå, har på det sterkeste utfordret disse vaneforestillingene om alder for innlevelse.

Ved hjelp av tester, historier som skulle ferdigfortelles av barnet, samt videoopptak fra barnehaven, studerte man femåringens innlevelsesevne og hjelpeadferd. Konklusjonen var klar: De fleste femåringene hadde en utviklet evne til å føle med andre når de hadde det vondt. De fleste hadde også klare impulser til å hjelpe dem som var i nød eller hadde det trist. Selv om sammenhengen mellom innlevet og hjulpet ikke alltid var like klar, hadde barna tydeligvis utviklet innlevelsesevnen før fylte fem år.

Det var to år foran Freud. Forskerne gikk videre nedover aldersstigen i sine studier og så på treåringene. De fant ingen vesensforskjeller mellom femåringer og treåringer hva angikk evnen til innlevelse og det å vise aktiv hjelpeadferd. Det var forskjeller naturlig for alderstrinnene, men ellers ikke. Det vil si at treåringene, de fleste, fremviste en aktiv empati og et mobilisérbart hjelpemønster når noen i deres nærhet ikke hadde det så godt.

Andre forskere studerte barn dem under tre år på den måten at mødrene dikterte inn rapporter om følelsespregede begivenheter umiddelbart efterat de hadde funnet sted innen familiekretsen. I noen av undersøkelsene hadde mødrene gått på kurs i seks uker og lært observasjon, men de visste overhodet ikke hvilke teorier forskerne arbeidet med. Barnas alder var fra tre år og ned til seks måneder.

Hva finner forskerne når de skriver av båndene som mødrene møysommelig har snakket inn? Jo, helt ned til ti-måneders alder finner man klare reaksjoner preget av uro hos barnet («distress») når noen andre i rommet, det være seg barn eller voksen, gir uttrykk for at han eller hun ikke har det så bra. Det kunne skje helt konkret ved høylytt stønning, åpenbar oppgitthet eller gråt.

Fra det øyeblikk barnet kan gå, da gjerne ikke over ettårsstadiet, nærmer det

→

Ordliste

Mobbing: Når en person over tid blir fysisk eller psykisk plaget og/eller trakassert av enkeltpersoner og medløpere eller av en hel gruppe.

Psykopat: Person som har varig svekkede evner til å knytte seg til personer på en forpliktende måte. Er også skadet i evnen til å føle medlidenhet og har ofte et sterkt behov for å undertrykke andre.

Benekting: Psykisk forsvarsmekanisme som trer i kraft for å fjerne tanker og forestillinger fra bevisstheten fordi de vekker for meget angst og avsky.

Empati: Evnen til å leve seg inn i en annens tanker og følelser på en positiv måte for å hjelpe og støtte personer som har det vondt.

Altruisme: Nestekjærlighet som består i at man hjelper den som måtte trenge det uten tanke for gjengjeldelse eller gjendyelse.

Prososial adferd: Betegnelse for adferd preget av vennlighet og hjelpsomhet overfor enkelte såvel som grupper. Motpolen til pro sosial adferd er asosial eller anda sterkere anti-sosial adferd.

Overjeget: Betegnelse hos Freud for å beskrive at de ytre normer og påbud tas opp i personligheten og blir til en struktur som gir signaler når man har gjort noe galt mot normene eller har skadet/såret et annet menneske.

Kognitiv: Forstandsmessig, det vi kan forstå intellektuelt.

Emosjonell: Følelsesmessig, det vi oppfatter via våre følelser.

«State-trait»: Amerikansk forkortelse for en omfattende og langvarig debatt om i hvor stor grad det er etablerte personlighetstrekk som bestemmer våre reaksjoner eller om det er situasjonsfaktorene som er utslagsgivende. Særlig aktiv har denne diskusjonen vært når det gjelder forståelsen av aggresiv adferd.